

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17
 Naročnina četrletno 15 Din
 za pol leta 30 Din
 za vse leto 60 Din
 Posamezne številke 1.50 Din
 Za inostranstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 4. decembra 1936.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17
 Poštočkovni račun:
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo
 Oglasi po tarifu
 Tiska Zadruga tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Nikola Pašić in Hrvatje in Slovenci

(Po knjigi dr. Milade Paulove: »Jugoslovanski odbor«)

V začetku svetovne vojne je bila v Srbiji na krmilu radikalna stranka, ki je desetletja v sreih svojih članov gojila velikosrbski ideal. V prvi vojni proklamaciji je seveda srbska vlada poudarila obrambni značaj vojne za Srbijo in srbski narod. Pač pa je takratni prestolonaslednik Aleksander v prvi proklamaciji že omenil Hrvate, in sicer pravi v njej: »Neprilike naše kraljevine in našega naroda v Avstriji se niso začele včeraj. Kadarkoli je bilo Dunaju treba, so bile dane naj-svečanejšje obljube, da se bo s Srbi in Hrvati pravično ravnalo, pa je vendar ostalo vse to brez-uspešno. Zastonj so srbski in hrvaški graničarji in toliko drugih naših junakov prelivali kri po celi Evropi za slavo in korist dunajskega dvora.«

Glede vojnega cilja so radikali prve dni vojne zaupno v diplomatskih razgovorih izrekli kot svojo zahtevo samo, da dobi Srbija Bosno in Hercegovino in izhod na morje, torej Veliko Srbijo. Vendar pa radikalna stranka in Pašić nista imela nič proti temu, da se priključijo tudi nekatere hrvaške dežele.

Kakor bomo videli, se je v tem pogledu Pašić tako razvijal, da je v začetku mislil na Hrvate, na Slovence že manj, ti niso šli v njegov program. Pozneje, ko se je povečal stik z emigracijo in ko je hrvaško vprašanje vplivalo na srbsko vlado bolj naravnost s svojo zapletenostjo kot zveza dveh elementov, ki so se kulturno, po politični miselnosti in gospodarsko takó razlikovali, kot Srbi in Hrvati, se zdi, da je bil Pašić vedno manj navdušen za zedinjenje in da je v novembru 1918 prišel do tja, kjer je bil Radić leta 1923. Tedaj je namreč zahteval, da naj vesile priznajo Srbiji pravico, da osvobodi vse Srbe, Hrvate in Slovence, (to je da prizna ozemlje) in potem, da se prizna Hrvatom in Slovincem samoodločba, t. j. da dobe pravico, da sami odločijo na tem ozemlju o svojem

priključku k Srbiji ali o ustanovitvi lastne države. Pašić sam z zedinjenjem ni računal, vendar pa ni oviral drugih, ki so na to delali.

Večjo važnost je polagal Pašić na vprašanje, kakšno zedinjenje, na vprašanje notranje ureditve. Radi tega vprašanja se je tudi Pašić pri prvem sestanku s Supilom z njim sprl.

Do prvega konkretnega nesporezuma med srbsko vlado in Jugoslovanskim odborom je prišlo v vprašanju prostovoljcev. Jugoslovanski odbor je hotel ustanoviti posebno prostovoljsko legijo, ki naj bi se imenovala jadranska; vladi ni bilo za posebno legijo, še manj pa ravno za jadransko, in sicer iz ozirov na Italijo. Pašić na dotično Trumbićevo brzojavko sploh ni odgovoril.

Že to nesoglasje je delu Jugoslovanskega odbora napravilo mnogo ovir in škode, vendar se ta spor v zunanost še ni pokazal.

Na zunaj se je spor pokazal najprej v Londonu. Tam so se člani odbora hoteli začeti boriti proti londonskemu paktu. Hoteli so izročiti primerno spomenico takratnemu zunanjemu ministru Greyu in so naprosili srbskega poslanika Boškovića, da jim pri njem izposluje avdienco. Ta pa je najprej zahteval, da se spomenica popravi, in sicer je grajal, da je v spomenici naziv »Jugoslavija« in »jugoslovanske dežele« kot ime države in vseh dežel skupaj in pa zgodovinski pasus, v katerem se je govorilo o Dalmaciji kot nerazdeljivem delu troedne kraljevine.

To pa ni bil spor zaradi imena, bil je spor dveh koncepcij o ustanovitvi nove države. Koncepcija Jugoslovanskega odbora, emigranti za mejo in Hrvatje sploh so imeli osnovo, da se skupna država: Srbov, Hrvatov in Slovencev ne more ustanoviti na posebni tradiciji in kulturi, niti srbski niti hrvaški niti slovenski, ampak samo na novi narodni in državni misli, ki naj bi bila njihova sin-

teza. Proti tej tezi je zavedno nastopila srbska radikalna vlada. Pašićeva teza, katere se je trdno držal, je pa bila, da so samo Srbi ustanovitelji države. Srbska država je do tedaj nastajala tako, da se je postopoma širila iz Belgrada. Pašić je želel, da tako nadaljuje tudi Jugoslavija, katero je imel za razširjeno Srbijo, t. j. srbska država je imela po njegovem razširiti svojo oblast in moč na hrvaške in slovenske dežele in jih osvoboditi. Tako stališče je bilo v nasprotju s srbsko demokratično preteklostjo, nesprejemljivo pa je bilo za Hrvate in Slovence, ker je sledilo iz njega, da vstopajo Hrvatje in Slovenci v novo državo kot podrejeni faktor, pa so jo vendar tudi sami gradili. Sledila je iz njega tudi moralna pravica za Srbe, da zahtevajo prvenstvo v novi državi, ker bi v tem primeru bili osvoboditelji, Hrvatje in Slovenci pa samo predmet njihove osvobodilne akcije. Jugoslovanski odbor je temu nasproti branil tezo, da je hrvaški narod del skupnega naroda in da s Srbi skupaj gradi novo državo, ker z »dobro voljo« hoče zedinjenje.

Dr. Milada Paulova nadaljuje: »Ta borba in prizadevanje srbske radikalne stranke, da svoj srbski nazor o ustvaritvi države uresniči, je postala usodna za proces unifikacije. Ona tvori danes psihološko osnovo notranjega vrenja v državi, postruje spor glede notranje ureditve. Po njej se je namesto zaupanja nasproti Srbiji vrinilo v podstave skupnega življenja med Srbi in Hrvati nezaupanje in strah pred srbskim imperializmom, iz katerega je nastalo sedaj kljubovanje in nalašč poudarjeno hrvaštvo.«

Jugoslovanski odbor in Pašić med vojno nista rešila tega spora, oba sta se trudila, da uveljavita svoje stališče s pomočjo in posredovanjem veselil.

V tem posebnem primeru je Jugoslovanski odbor zahteval od poslanika, naj brzojavno zahteva odločitev od Pašića. Pašićev odgovor ni bil niti točen niti jase. Zato se je vprašanje rešilo polovičarsko. Jugoslavija kot političen pojem države in naroda je bil brisan, ostal pa je kot pojem

Mladi slovenski slikarji in kiparji

(K razstavi v Ljubljani meseca listopada.)

Pretekli mesec je razstavila v ljubljanskem umetnostnem paviljonu skupina naših najmlajših oblikujočih umetnikov pod imenom: »Razstava del mladih slovenskih slikarjev in kiparjev«. V jakopičevem umetnostnem paviljonu so napolnili 5 dvorane. Slikarji Didek, Klemenčič, Kregar, Mihelčič, Mušič, Pavlovec in Sedej ter kiparji Kalin, Kogovšek in Putrih so pokazali 56 svojih slik in kipov.

Ti novi popotniki na strmi stezi slovenske oblikujoče umetnosti so po večini rojeni med letom 1905 do 1910, tedaj rod, ki je zrastel med svetovno vojno in se je razvil šele v letih po vojni. Ker bodo razstavljalec ustvarjali slovensko oblikujočo umetnost v prihodnosti, tisti namreč, ki imajo umetniški dar in bodo vztrajali kot umetniki, je potrebno, da se ozremo na njih strem-ljenja in dela.

V splošnem je značilno za skupino »mladih slovenskih slikarjev in kiparjev«, da se vsaj med kiparji prikazuje smisel za obliko. Lahko je mogoče, da so to deloma še vplivi šole, vendar je pa jasno tudi tam, kjer se kaže popolnoma samostojno ustvarjanje, da streme kiparji ne za kakšno ponarejeno izvirnostjo, ampak naravnim izrazom in pravilnim modeliranjem v realističnem smislu. Prav dobra sta iz tega vidika »Portret brata« in »Ženska glava« Alojzija Kogovškega, ki je med kiparji najbolj talentiran. Prav dober v izrazu je tudi »Portret slikarja Dideka« iz bron, delo Zdenka Kalina, pa tudi njegovi »Ženski torzo«, Kalinov »Portret gospodične F. G.« pa ima vrat očitno pretenak. Tudi Putrihova »Portret dr. S. Krena« iz ilovice ima močan izraz v obrazu, pa tudi »Moška glava«. Slabši je pa Putrihova »Ri-

bič«, posebno pa ima »Mučenica« nesorazmerno kratke noge, tako da se človek čudi, kako je mogel kipar, ki je ustvaril prej imenovani glavi, napraviti pri »Mučenici« tako napako. Vsem trem mladim slovenskim kiparjem, ki gredo, kakor je videti, pravo pot, bi priporočal, naj se oprimejo kar mogoče narave in naj skrbje za pravilno modeliranje, kajti kiparstvo je predvsem oblikovanje in le s popolno dovršeno obliko je mogoče podati tudi močno duhovno vsebino, ki napravi delo za resnično umetnino. Kdor prezgodaj dela skoče na stran, opeša po navadi na sredi poti. Ne zagovarjam tako imenovanega »akademijskega« načina, ampak je treba, da je vsaka umetnina izraz osebnosti, vendar pa kdor ne zna abecede, ne more pisati povesti.

Skupina slikarjev, ki je razstavila na »Razstavi del mladih slovenskih umetnikov«, je pa drugačna. Najmočnejši med slikarji so zrastli iz grafike, tako n. pr. Mihelčič in Sedej, Kregar pa še sedaj misli kakor grafik. Pavlovec je pa že iz starejšega rodu naših oblikujočih umetnikov. Posebno zanimive so oljnatе slike Staneta Kregarja, ki je razstavil izmed vseh največ in največjih stvari. Kregar fantazira v slikah, ne podaja narave ne po vsebini ne po obliki. Dunajčan Klimt je bil velik umetnik vključ s svojim nenaravnim predmetom kot dekorater in virtuoz v liniji, takih stvari pa ni mogoče posnemati. »Nadrealizem«, t. j. slikarstvo, ki noče imei z naravo nobenega stika, ampak upodablja le privide, nima obstanka in za slikarstvo tudi ne pomena. To so muzikalni motivi. V »nadrealizmu« je po svetu v navadi veliko šarlatanstva, ponarejenosti in spakovanja. Ne rečem, da bi spadal Stane Kregar v omenjeno vrsto, zdi se mi celo, da je Kregar marsikatero svojih fantazij celo nekako »doživel«, vendar pa kakor so te stvari izvirne ali boljše rečeno nenavadne, ne morejo vplivati v pravem slikarskem smislu. Je pa Stane Kregar gotovo očitno največji talent izmed vseh slikarjev na razstavi. Videti je pri njem velik

dar za barvo, pa tudi za črto, torej za obe sestavini dekorativne slikarije. Kregar naj se vrne iz oblakov na svet in veselje bo gledati njegove slike iz tega sveta, kakor kaže že sedaj njegov »Portret deklice«.

Maksim Sedej, ki mu je podtikal umet. poročevalec v nekem ljubljanskem dnevniku, da sta mu blizu Tizian in Giorgione, je slikar figur in ne krajin. Prav očitno se mu pozna, da je rad delal grafične stvari. Nima še slikarskih fines. Sestava (kompozicija) je včasih okorna, kot n. pr. pri »Počivajočih ženah«. Prav dober je pa njegov črno-beli »Portret žene«. Pač pa ima Sedej smisel za skladnost barv, čeprav njegove barvane ploskve še niso obdelane do podrobnosti. Vidi se mu pa, da ima ustvarjajoči veliki dar za ustvarjanje.

France Mihelčič je in ostane grafik, čeprav je razstavil dve živi in v barvah dobri tihozitji, narejeni z oljnatimi barvanji, in dve stvari v tempera-barvi, ki sta pa precej preprosti. V risbah pa, ki jih je razstavil, je z majhnimi sredstvi dosegel znatne uspehe.

France Pavlovec, največji up skupine, ki je nastopala pred nekaj leti kot najmlajša, se ni v zadnjih časih dosti izpremenil. Dve zeleno-modro-rjavi tihozitji imata seveda višino, pa bi pričakovali pri Pavlovcu še višje. Dore Klemenčič bo tudi portretist, če bo hotel biti, kakor dokazuje »Portret profesorja B. Rudolfa«. Didek se bavi s pokrajinami, prav tako pa tudi Zoran Mušič.

Slikarji, ki so udje skupine »Mladih slovenskih slikarjev in kiparjev«, niso po svojih umetnostnih strem-ljenjih tako enotni kot njih trije tovariši kiparji. Saj pa tudi menda ne gre za to, da bi začeli kakšno svojo »strujo«. Naj ostanejo vsak pri svojem, nekaj pa naj vsi skupaj iščejo, in sicer popolnost v risbi in obliki, da bodo povedali lahko svojo umetnostno izpoved z lahkoto in da bo slovenska oblikujoča umetnost v prihodnosti harmonija oblike in slovenske duhovne vsebine.

Vsakovrstno damsko in moško svileno ter volнено PERILO

bogata zaloga **žepnih robcev**, nogavice, roka-
vice, modno blago, **turistovske potrebščine**
po najnižjih cenah

pri tvrdki

Josip Petelinc, Ljubljana
za vodo (blizu Prešernovega spomenika)

zemljepisne skupine dežel, Dalmacija se je ter-
jala za celoto, ne pa zgolj za Hrvaško ali za Srbijo.
Kot zgled za bodočnost.

Ko so velesile pritiskale na srbsko vlado, naj
odstopi del Makedonije Bolgariji, da bi jo pridobi-
li za zaveznico, je ta pristala, zahtevala pa zato
med drugim, da se Hrvaška z Reko združi s Srbijo,
in da se slovenske dežele osvobodijo in dobe pravi-
co samoodločbe.

Ravnjanje in politika Pašičeve vlade, zlasti nje-
ne napake v obravnavanju hrvaškega vprašanja
so leta 1916 tako razjezile Frana Supila, da je iz-
stopil iz Jugoslovanskega odbora in mu to nazna-
nil s posebnim dopisom dne 5. junija 1916.

Eno največjih del Jugoslovanskega odbora je
bila vsekakor Krfska deklaracija. Pobuda za njo
je prišla od treh strani, od Jugoslovanskega od-
bora, od Stojana Protića in od srbske opozicije.

Pašić je ostal zvest svoji osnovni ideji, da Srbija
osvobodijo, in sicer v prvi vrsti Srbe. Ko se je
razširilo jugoslovansko vprašanje, je on razširil
pojem »Srbov«, ki naj bi obsegal Srbe, Hrvate in
Slovence, tako da naj bi bili vsi skupaj predmet
osvobodilne akcije. Jugoslovanski odbor je zahteval,
da naj bi se Srbi, Hrvati in Slovenci zedinili
na podlagi pravice samoodločbe. Podlaga za Jugo-
slavijo naj bi bil krfski pakt. Samoodločbo naj bi
objavila srbska vlada na podlagi krfske deklaracije.

Supilu se je posrečilo, da je za vprašanje srbsko-
hrvaškega spora zbudil zanimanje angleške
politične javnosti. Nastal je sum, da se hoče ustanovi-
titi Velika Srbija, ki bi bila tudi v verskem
oziru nestrpnostna, in v kateri naj bi srbski narod
vladal nad hrvaškim in slovenskim.

Vse to je bilo od nekaj strani morda že v neko-
liko pretirani obliki poročano Pašiću, in ta je sam
priznal, govoreč leta 1918 o deklaraciji, da je bil
to prvi in neposredni vzrok, ki ga je prisilil k
deklaraciji. Vplival je nanj zlasti Stojan Protić,
ki je hotel s sporazumom na vsak način prepre-
čiti, da bi se velesile vmešavale v notranjo uredi-
tev nove države.

Angleška akcija je bila za srbsko vlado še ne-
ugodnejša, ker so se korenito izpremenile raz-
mere v Rusiji. Carska Rusija je bila največja
opora za Pašičev načrt, v prvi vrsti radi pravo-

slavja. Sedaj je bil na vrhuncu Miljukov; ta pa
je kazal razumevanje za jugoslovansko misel, do-
stopen je bil celo za Supilovo stališče. Ugled srbske
vlade je pa v tistem času precej padel radi
solunškega vprašanja. Posebno so se pa srbski radi-
kali ustrašili Miljukova kot fanatičnega republi-
kanca in so zaradi tega pohiteli, da so dobili od
Jugoslovanskega odbora izjavo za dinastijo Kara-
džordjevičev.

Tako se da razlagati, da po sprejemu krfske
deklaracije ni srbska vlada začela nikakega de-
lovanja, da bi jo usvojile velesile. Deklaracija je
po padcu Kerenskega in Miljukova izgubila za
Pašića pomen.

Dne 7. julija 1917 je bil krfski pakt podpisan,
ko je Supilo zvedel točno vsebino, je pisal Pašiću
navdušeno pismo.

Takoj po sprejemu krfskega pakta je prišlo do
novega spora med Pašićem in Jugoslovanskim od-
borom. Dr. Trumbić je zahteval na krfski konfe-
renci, naj srbska vlada izroči zaveznikom for-
malno noto, kot spremni akt k deklaraciji, v ka-
teri naj program, označen v deklaraciji, proglasi
kot srbski vojni cilj. S tem naj bi se začela akcija
za diplomatsko priznanje »Kraljevine Srbov, Hr-
vatov in Slovencev«.

Pašić v plenarni seji ni dal pristanka in je
izjavil, da za akcijo ni primeren čas, da bo to
napravil, kadar bo čas ugoden, kadar se bo sestala
konferenca zaveznikov, o kateri se je ravno go-
vorilo, da bo sklicana v Pariz. Pašić je ostal ne-
zlomljiv, konferenca je bila sklicana šele po ru-
skem prevratu in do nobene akcije ni prišlo. Ve-
selje zaradi deklaracije je pojemale, ker je ostala
samo sporazum med srbsko vlado in Jugoslovans-
kim odborom in je bilo očitno, da Pašić sploh ne
misli s njo odkrito. Med srbsko vlado in Jugo-
slavskim odborom je klilo staro nezaupanje. Srbska
vlada se je upirala akciji za priznanje države
Srbov, Hrvatov in Slovencev, češ da je finančno
odvisna od zaveznikov. Srbija je vodila državno,
Jugoslovanski odbor narodno politiko, Trumbić re-
volucionarno, Pašić konservativno politiko. V res-
nici ne bi bila Srbija nič tvegala, ako bi bila noto
razposlala; njeno stališče je bilo olajšano že s tem,
ker o londonskem paktu ni bila službeno obve-
ščena. Akcija pa bi bila vsekakor zbudila mnogo
zaupanja pri Hrvatih in Slovencih.

Za posebno jugoslovansko divizijo, sestavljeno
iz jugoslovanskih prostovoljcev, je dosegel Jugo-
slavski odbor pristanek prestolonaslednika Ale-
ksandra 30. decembra 1917.

Potem je nastalo gibanje za predlog Dušana
Vasiljevića, naj bi srbska vlada sklicala veliko
skupščino, pri kateri naj bi sodelovali srbska skup-
ščina, Jugoslovanski odbor, Črnogorski odbor, za-
stopniki vojske, ameriških organizacij. Ta skup-
ščina naj bi manifestirala za cilje Krfske deklaracije
in naj bi izvršila državni prevrat s tem, da bi
dejansko razglasila jugoslovansko državo. Pa-
šić je odklonil. V istem času sta Jugoslovanski od-
bor in srbska opozicija pritiskala na Pašića, naj z
odločno noto zahteva priznanje nove države; Pa-
šić je zahteval s poslano noto osvoboditev našega
naroda in pravico samoodločbe.

Taktika Pašičeva je bila izmikanje, napačno
razumevanje, izjave, ki nič ne povedo, dvoumne
izjave, skrivanje za srbsko ustavo. Ko je Jugo-
slavski odbor najbolj pritiskal, da bi nastopil

odločno za novo državo z noto in veliko skupščino,
se je Pašić zbal, da ne bo izpolnjen niti srbski
program, to je združitev z Bosno in Hercegovino
in dostop do morja. Srbska vlada je naročila po-
slanikom v Parizu, Londonu in Washingtonu, da
naj pri zaveznikih vladah doženejo, ali se bo
odstopila Srbiji vsaj Bosna in Hercegovina. To je
bila tako usodna diplomatska napaka, da je po-
slaniki na svojo odgovornost niso izvršili.

Ko so emigranti zvedeli za to, se je nezaupanje
do Pašića tako povečalo, da je Jugoslovanski od-
bor začel sam iskati pota, kako bi postal v Evropi
činitelj poleg vlade, da bi mogel sam zastopati
nacionalni program, da bi bil sam priznan kot
predstavnik Jugoslovancev v Avstro-Ogrski.

Rimski kongres tlačenih narodov je postavil
vse podjarmljene narode na isto raven. V Ver-
saillesu so bili izvzeti Poljaki, ki so jim vsi za-
vezniki priznali pravico samoodločbe, dne 29. ju-
nija 1918 je priznala Francija Čehoslovake in s
tem je bila položena osnova njihovim prizadevam.
Ustanovitev jugoslovanske države je porokovala
samo Amerika z Lansingovo izjavo.

Za priznanje jugoslovanske države sta bili dve
oviri: Italija in Srbija. Stališče srbske vlade je
bilo, da je Srbija zaveznica z zaslugami za zavez-
niško stvar, da se more sklicevati na žrtve, zato
ji gredo dežele Hrvatov in Slovencev kot nagrade,
ne pa da bi dobili pravico samoodločbe in po
samoodločbi s Srbi skupno novo državo.

V času, ko sta bili edinost in sloga najbolj po-
trebni, ko bi bilo treba energičnega skupnega na-
stopa za priznanje, je spor buknil na dan in se
razvil v javno borbo pred evropsko javnostjo.
Kljub temu je vprašanje Avstro-Ogrske dozore-
valo in 8. septembra 1918 je italijanska vlada po-
slala zaveznikom brzojavko, da misli, da gibanje
jugoslovanskih narodov za neodvisnost in svobo-
dno državo odgovarja načelom, za katera se spo-
razum bori, in tudi ciljem pravičnega in trajnega
miru.

Dne 27. septembra 1918 je iznenadila Jugo-
slavski odbor Pašičeva izjava v pariškem »Tem-
psu«, v kateri po pohvali Srbov, Hrvatov in Slo-
vencev iz Avstro-Ogrske, kako so se borili pod
našimi (srbskimi) zastavami, zahteva, naj zavez-
niki Srbiji priznajo pravico in ji pomagajo, da
osvobodijo svoje brate in se z njimi zedinijo v svo-
bodno in neodvisno državo.

V Londonu se je nasprotno stališče Pašičevo in
Jugoslovanskega odbora še bolj ostro izrazilo in
kazalo. Ko je Pašića opozoril Steed na Krfsko
deklaracijo, mu je Pašić odgovoril, da je Krfsko
deklaracijo izdal samo, da napravi vtisk na ev-
ropsko javno mišljenje. V času, ko se je sestav-
ljala deklaracija, se je govorilo o ustanovitvi
Srbije-Jugoslavije v obliki konfederacije, kar pa
je nemogoče. Jugoslovanski narod je zelo preme-
šan: v Slavoniji in Hrvaški je veliko število Srbov,
ki so odločni pripasti Srbiji ne glede na to, kaj
narede Hrvatje. Srbija ima pravico osvoboditi te
ljudi, ako pa Hrvatje in Slovenci žele pripasti
kam drugam, jim je na prostu, da store, kar ho-
čejo.

Angleški politiki so na svoj način dali razumeti
Pašiću, da bolj odobravajo Trumbičevo stališče,
seveda zastonj.

Prišlo je do poloma, do premirja, nasprotje
med Pašićem in Trumbićem pa je ostalo; ostalo
je, ker ni bilo samo različno mišljenje dveh poli-
tikov, ampak je bila razlika mišljenja dveh za-
stopnikov različnih miselnosti, globoka razlika, ki
so jo skušali premostiti že na vse mogoče načine,
samo na pravi način ne. Ravno sedaj se zopet
obetajo mojstri, ki bodo to storili. Tolažba vseh je
splošno prepričanje, da vsaj teoretično ta premo-
stitev ni nemogoča, samo, če se čas ne zamudi...

Dr. I. Š.:

Slovenci in hrvaško vprašanje

Ker nas je malo, je treba, da je vsakdo
izmed nas, tudi najmanjši, velik.

Tabori se snujejo. Prej ali slej se bo moral
odločiti vsak posameznik. »Slovenec« z dne 15.
novembra 1936.

I. Korak naprej?

V oktobru tega leta se je mudil pri nas Scotus
Viator. Po njegovem odhodu so se začele gostiti
vesti o skorajšnji rešitvi tako imenovanega hrva-
škega vprašanja. Te vesti so se po znanem, še ne
izkoreninjenem in razkrajalnem načinu poroča-
nja jugoslovansko usmerjenih krogov hitro spre-
menile, tako da je le določen politični skupini
pridržano rešiti hrvaško vprašanje ali pa se to
vprašanje ne bo rešilo. Vse je kazalo, da se bo
»reševanje« vprašanja pomučilo spet v močvaro,
iz katere ni izhoda. V take poskuse je treščil in-
tervju, ki ga je koncem oktobra 1936 dovolil za-
grebškemu dopisniku »Vremena«, belgrajskega,
vsakokratnemu režimu zvestega dnevnika, dr. Ma-
ček, šef bivše HSS, politični predstavnik hrvaškega
naroda in predsednik tistih opozicijskih Srbov,
Hrvatov in Slovencev, ki ne priznavajo ne peto-
majske državne zbornice, ne njene predhodnice.
V intervjuju je dr. Maček povedal — tako,

Slovenec — svetovljan — slovenski mecen

(Dr. Pavel Turner)

(Nadaljevanje.)

Kriza našega kmetijstva v drugi polovici XIX.
stoletja ni bila povzročena toliko po razmahu
gospodarskega liberalizma, temveč predvsem po
pijančevanju. Proti pijančevanju je propagiral
ustanovitev bratovščine za zmerno, trezno in ra-
zumno življenje, katero naj bi Slovenci organi-
zirali po zgledu Družbe sv. Mohorja na cerkveni
podlagi. Kot pripadnik Malthusove teorije pa se je
— menda prvi pri nas — ogreval za regulacijo
porodov, katero mora voditi razumno življenje.
Z narodnogospodarskega vidika je Turner imel
svoje rojake za »ljudi lahke krvi in lahkih misli,
ki le preradi veseljačijo in ki pri tem pozabljajo
na resnobe in naloge življenja. V sreči se vdajajo
brez cilja veselju, v nesreči pa obupu in brez-
smiselnemu zaupanju na božjo ali tujo pomoč«.
Za svojo osebo puritansko trezen in skromen, je
Turner zahteval najodločnejšo kritiko naših raz-
mer ter razglašal romantično opisovanje narod-
nih življenjskih idil za demagogijo. Najhuje je
v tem oziru obsojal naše izobraženstvo. In v ve-
liki meri izhaja iz njegovega puritanizma tudi
njegovo stališče do naše umetnosti, do Prešerna,
do naturalizma in moderne, zlasti pa do Ivana
Cankarja.

Prešerna je Turner malo cenil; gledal je v
njem — puritansko kakor povsod — v prvi vrsti
človeka in šele nato pesnika. Drugače pa je ostal
svojemu iz dijaških let izvirajočemu praktičnemu
preporočeno vzgojnemu pogledu na leposlovje
zvest celo življenje. Tega nazora niso mogli iz-
premeniti niti stiki s Franom Levstikom, Josipom
Jurčičem, Josipom Stritarjem ali Franom Levcem,

s katerimi je prišel v dotiko po dunajskem dru-
štvu »Sloveniji«. Dokaz za to imamo poleg kri-
tičnega izražanja o naši moderni leposlovni pro-
dukciji tudi v lastnih leposlovnih poizkusih, med
katerimi je najvidnejša povest »Tri Gracije«, ob-
javljena v »Ljubljanskem zvonu« za leto 1883.
V nji riše Turner propad meščanske rodovine iz
najodličnejših budapeštanskih krogov, kjer lepa
žena in njene lepe tri hčerke živijo čez razmere.
Snov je zajeta brez dvoma iz resničnih dogodkov,
ni pa epsko izvedena, ampak samo nakazana v
zunanem ogrodju. Pisatelju je »fabula« samo
ozadje za to, da more razpravljati in podajati
svoje nazore o življenju in družbi, med katero
je živel in jo imel priliko spoznati: o nesolidnosti
in zlaganem blesku te družbe, o ženskah in nji-
hovi nečimrnosti ter praznoti v zakonu in vzgoji
otrok. Delo kaže bolj praktičnega človeka-vzgo-
jitelja ko pisatelja-leposlovca.

Od dunajskih literarnih znancev je bil Tur-
nerju po svoji vzgojni mentorski usmerjenosti
najbližji Josip Stritar, ki je po Turnerjevi inici-
ativi tudi začel izdajati svoja zbrana dela; sicer
pa je Turner Stritarju nasprotoval zaradi njegove
sentimentalnosti in to tudi javno izrazil v spisu
»Na Angleško se grem ženit« (1872). O razmerju
Turnerja do Frana Levstika vemo samo, da je
oskrbel Turner Levstiku na Pohorju uporabljane
apokrifne tiske. Družabno v najožjih stikih pa je
bil Turner z Josipom Jurčičem, kateremu je tudi
pripravil gradivo za nameravani roman iz srbsko-
turške vojne 1876—78, in sicer s podlistkom v
praški »Politiki« leta 1880., kjer opisuje Turner
smrt Nikolaja Kirjejeva. Vendar niso mogli niti
stiki z Jurčičem niti poglobljeno prodiranje v
umetnost antike, s katero se je Turner kot vzgo-
jitelj prav posebno bavil, izpremeniti njegovega
gledanja na slovensko in svetovno leposlovje.

(Dalje prihodnjič.)

ko že nešteto krat prej! — tri bistvene sestavine hrvaškega stališča, namreč:

1. da sporazum ne sme biti stopnica k oblasti za nikogar;
2. da mora biti predmet sporazuma vse, razen skupnih državnih mej in dinastije;
3. da je rešitev hrvaškega vprašanja na področju mešanih pokrajin stvar tamkajšnjega prebivalstva.

Glede načina, po katerem naj se začne »reševanje«, pa je prav tako ponovil že znano stališče, naj se vrne mogočnost tako, kakor je bila odvzeta. Če sem poudaril, da dr. Maček v obeh smereh ni povedal nič novega, sem storil to nalašč. Dnevno časopisje je namreč o dr. Mačkovi izjavi poročalo tako, kakor da je dr. Maček zdaj prvič odprl usta in jasno ter nedvoumno razložil, kako gleda na pereča vprašanja naših dni. To ni res, ker dr. Maček ni povedal ničesar drugega, ko to, kar je od vsega začetka razlagal.

Res pa je, da je »nacionalna« javnost brez razlike, katero inako jugoslovenstva pridiguje, zdaj prvič priznala, da je dr. Mačkova izjava — jasna. Da je sposobna podstava za oceno, v katero smer mora kreniti notranja državna politika, ako hočemo izvleči državni voz iz blata. V tem je »korak naprej«, ne pa v tem, da je dr. Maček »spregovoril«.

Napredovali smo torej v čisto drugem pomenu, kakor v tistem, ki ga hoče ljudskemu mnenju vsiliti prav tista sila, na katero merijo dr. Mačkove besede. Napredovali smo tako, da danes ne govorijo vsak »likvidator« hrvaškega vprašanja samo o tem, da to vprašanje obstaja, temveč da ne prikriva več tudi tega, v čem obstaja.

II.

Kaj je hrvaško vprašanje?

Vprašanje ni zastavljeno v tem smislu, da bi naj odgovor povedal, v čem obstaja »hrvaško vprašanje«, temveč tako, da naj odgovor pove, kako je nastalo oznamenilo vprašanja kot »hrvaško vprašanje«. V čem obstaja hrvaško vpra-

šanje zlasti za Hrvate, je povedal dr. Maček, kakor smo ugotovili, že nešteto krat in v najrazličnejših oblikah. Je povedal na primer tudi takrat, ko je bil zaradi svojega odgovora obsojen pred državnim sodiščem za zaščito države. Kako pa je nastalo oznamenilo vprašanja, namreč ime »hrvaško vprašanje«, je poučna povest.

»Hrvaško vprašanje« je namreč trivialni izraz za notranjo politično

Kakor hitro odštejemo od »hrvaškega vprašanja« pomen, ki ga ima za same Hrvate, ima to vprašanje še vedno isti potencial za srbsko in slovensko ljudstvo kot historično-narodni samobitnosti; torej »hrvaško vprašanje« v resnici ni »hrvaško vprašanje«, temveč je to vprašanje vsakega izmed narodov, ki so se leta 1918 svobodno odločili, da bodo ustanovili nasproti mednarodnemu svetu določeno politično skupnost. Kaj je »hrvaško vprašanje« za vsako od teh narodnih samobitnosti, se pokaže, če zvežete »hrvaško vprašanje« z imenom naroda, ki naj razmotriva to vprašanje. Pokaže se, da ima zveza »Slovenci in hrvaško vprašanje« izid v »slovenskem vprašanju«, zveza »Srbi in hrvaško vprašanje« izid v »srbskem vprašanju«.

»Hrvaško vprašanje« ni prav nič drugega, kakor vprašanje, kako utrditi na znotraj to, kar obstaja formalno že kot celota nasproti mednarodnemu svetu, kako omogočiti, da bo to, kar obstaja formalno na zunaj kot celota, na znotraj svoboda in napredek za vsak narod, ki sestavlja zunanjo celoto. Kar smo se navadili imenovati »hrvaško vprašanje«, to je — če odmislimo narodne samobitnosti v Jugoslaviji — vprašanje naravne notranje politične ureditve Jugoslavije s popolnim priznanjem vzrokov njenega nastanka in z vsem priznanjem suverenosti takratne odločitve narodov. Da je to vprašanje notranje politične ureditve postalo sploh »vprašanje«, da je dobilo prilastek »hrvaško«, pa je posledica brezumnega političnega eksperimentiranja jugoslovenov, kateremu se je postavil po robu takoj samo — hrvaški narod.

(Dalje prihodnjič)

Opazovalec

Slovenski javnosti!

Te dni gledamo večkrat na kočevski postaji prizore, ko se mladi moški poslavljajo od svojih domačih in s petjem v železniškem vozu odhajajo v svet. Odkar je zaprta Amerika, takih prizorov ni bilo do pred nekaj leti. Marsikdo se začuden vprašuje, kdo so ti, ki jemljejo slovo, navadno v večjem številu. To so nemški Kočevjarji, ki odhajajo v Nemčijo krošnjari s sladkorjem, južnim sadjem i. dr.

To je en način, kako Nemci iz rajha podpirajo svoje sonarodnjake v naši državi. Ta akcija se je vpeljala, odkar in jo pri nas vodi advokat v Kočevju, Nemec dr. Hans Arko, v stiku z organizacijami v rajhu, zlasti dijaškimi. Ker so krošnjari zelo zadovoljni z zaslužkom, se jih vsako leto prijavlja veliko število iz vsega kočevskega podeželja. Toda le 300 je tako srečnih, da pridejo v seznam, katerega sestavlja advokat dr. Hans Arko. Nemške organizacije sprejmejo te krošnjari v svojo oskrbo, jih porazdelijo po nemških trgih in jim s propagando za odjem njihovega blaga omogočajo prav dober zaslužek. Seveda so Kočevjarji zelo zavzeti za ta vir dohodkov. Najjačja agitacija je bila letos za občinske volitve, da ne bo nihče šel v Nemčijo od tistih, ki ne bodo uogali volilne parole »od zgoraj« iz Kočevja.

Naš kočevski Slovenec ne sme biti izročen gospodarskemu propadanju in umiranju. Zato je Slovenska straža na Kočevskem, narodno obrambno društvo, ki je srečno zajela slovensko podeželje na Kočevskem, oskrbelo s pomočjo ministra dr. A. Korošca zaslužek našemu narodnemu elementu na tem ozemlju s tem, da so šli krošnjari po mestih v naši državi. To akcijo vodi letos prvič Slovenska straža, ki je našla v notranjem ministru in pri občinskih upravah raznih mest dravske, savske, dunavske, moravske in vardarske banovine popolno razumevanja, pri ostalih se skuša še doseči isto. Krepko pomoč uživamo tudi pri banski upravi.

Vsak teh krošnjarjev, ki jih je poslala Slovenska straža, nosi viden znak in izkaznico Slovenske straže na Kočevskem, ki je njih organizacija. Naslavljamo na vse narodno čuteče južne Slovence, a zlasti na Slovence, toplo prošnja: Podprite revne Slovence, živče na kočevskem teritoriju, ki vrše težko nalogo, katero jim daje njih krepka narodna zavest, da odbijajo napad germaniziranja na naši zemlji! Silen je bil doslej odtok naše krvi v nemško morje! In če še ti kočevski Slovenci klonijo, za katere se zavzemamo, bo kmalu tu čas, ko bodo Slovenci na Kočevskem le sporadična prikazen brez narodne zavesti, vse drugo pa bo oplajalo nemški element v kočevski »deželici«. V kočevskem okraju je Kočevjarjev okrog 9.000 in vendar se drže, ker jih neguje rajh kot svojo kri!

Ne dajmo se sramotiti tujerodeu in podprimo, gospodarsko rešujmo našo kri na naši zemlji, ne

dajmo, da gospodarsko propade. Po raznih mestih naše države so se razkropili naši narodno ogroženi Slovenci, srečali jih boste tu in tam, ne sramujte se jih, ne zaničujte jih, vredni so spoštovanja in podpore, saj so **zvesti svojemu rodu**, če tudi morajo biti mnogi prav zaradi tega **revni in brezposelni**! Rekli boste, zakaj smo jim dali krošnjo s sladkorjem in južnim sadjem! To je le za prvo silo, Slovenska straža pa skrbi zanje tudi kulturno in z gospodarskimi organizacijami. Vesel bo naš človek, ko se bo vrnil na spomlad, pa četudi le z malim zaslužkom, ko bo svojem in sosedom pripovedoval, da je **našel v Jugoslaviji brate** čutečega srca in pravega razumevanja za doslej tako pozabljeno **vejo slovenskega naroda**, to so kočevski Slovenci!

Slovenska straža na Kočevskem.

Poglavje o izročilu in o krepki gospodarski enoti

»Jutro« spet kdaj razmišlja o »bistvu edinstva«, s čimer misli namreč na bistvo narodne enotnosti Jugoslovanov, ali bolj na kratko povedano, na bistvo jugoslovenstva. Potem ko povečuje »nacionalno« misel, kaj da je že vse naredila in kaj še vse bo, si ne more kaj, da ne bi malo potožilo nad bridko sedanostjo:

Pogrešne metode v preteklosti, nepravilno pojmovanje jugoslovenskega programa, nepremagane tradicije iz preteklosti, vse to je povzročilo mnogo škode nacionalni ideologiji.

Dve tretjini teh bridkosti, namreč tista o preteklih »pogrešnih« metodah in o nepravilnem pojmovanju jugoslovenskega programa sta pristno jugoslovenski. Kajti Slovenci so že davno prav spoznali tako jugoslovenske napačne metode, kakor so tudi pravilno pojmovali jugoslovenski program, ki bi jih hotel »likvidirati tiho in postopno«. Zato so odklonili eno ko drugo.

Človek bi zategadelj pričakoval, da bo »Jutro« po tem popolnem priznanju jugoslovenske nezadostnosti šlo vase in se popboljšalo. Pa ne gre in ne gre. Vidi se, kako so mu tiste nezadostnosti pri srcu. Saj morejo vendar samo take nezadostnosti držati nezadostne ljudi na površju. Spet si ne more kaj, da ne bi ošinilo tistih stvari, ki so pripomogle — in tukaj se »Jutro« ne moti —, da ni moglo iti jugoslovenarstvo v klasje. To so namreč »nepremagane tradicije iz preteklosti«.

Katere so te nepremagane tradicije, to je pa vsakemu Slovincu znano. To je pred vsem naš slovenski jezik, ki ga je varovalo in branilo slovensko ljudstvo dolge veke. To je naše kulturno evropsko izročilo, ki so ga varovali in množili naši najboljši možje, od Trubarja in Dalmatina pa do Prešerna in Cankarja. To je naša skupnostna zavest slovenstva, njegove samobitnosti in njegove poslanstva v duhovnem svetu.

Vse to je res povzročilo mnogo škode nacio-

nalni ideologiji jugoslovenstva. In še mu bo delalo to škodo, tako dolgo pač, dokler ta majhna ideologija, ki je naredila našemu narodu že tolikanj škode, ne izgine izmed nas.

Spričo vsega tega spoznanja, ki si ga je pridobil zadnji slovenski človek za ceno brezprimer- nih tvarnih in npravnstvenih žrtev, je pač precej klavrna tale jutranja obramba jugoslovenskega centralizma:

Toda unitarizem pomeni povsem nekaj drugega. Kdor je prepričan, kakor mi, da more naš celokupni narod ohraniti svojo samostojnost in s tem zagotoviti sebi svoj lastni socialni razvoj samo s pomočjo države, ki se na zunaj predstavlja kot krepka celota, z eno politiko naproti drugim narodom, z enotno organizirano obrambno močjo in ne nazadnje kot krepka gospodarska enota, ta je z nami unitarist.

»Jutro« je sicer tik pred temi vrstami obsodilo centralizem. Zato da bi ga tem lažje spet vtihotalo pod drugim imenom. Obsodilo ga je, ne da bi povedalo njegovo vsebino in bistvo, da bi ga mogel človek prijeti za jezik. Seveda, kaj naj bi tudi reklo, ko natančno ve, da sta unitarizem in centralizem eno in isto, da so bili od vsega začetka tudi oznanjevalci obeh sestavov eni in isti ljudje. Še več: nikoli še niso jugoslovenci centralizma drugače razlagali in utemeljevali, kakor delajo to danes glede unitarizma.

Prava potrata besed bi bila zategadelj, če bi to istost centralizma in unitarizma v jutranjem zmislu še nadalje dokazovali. Na eno stvar naj pa le pokažemo, namreč na besedo o »krepki gospodarski enoti«.

To jugoslovensko »krepko gospodarsko enoto« poznamo namreč mi Slovenci še prav posebno dobro. Pred vsem je njena enotnost brez primere: ves denar v Beograd. Pa tudi krepka je ta enota. Ne sicer za nas Slovence ali Hrvate, tudi za srbsko ljudstvo ne, nas je marveč ta enota prav pošteno oslabila. Ali jugoslovenci so postali v tej enoti čuda krepki. Ni čuda, če se navdušujejo zanjo.

A ni čuda tudi, če se mi za tako enoto prav nič ne ogrevamo.

Odlikovanje gor — odlikovanje dol

Občinski svet v Litiji je sklenil, da odvzame generalu Petru Živkoviču častno občanstvo, ki ga je dobil v časih jugoslovenske nacionalne diktature.

Mi nismo imenovanj za častne občane zasledovali in tudi razveljavljanj teh imenovanj ne bomo. Ali taka imenovanja in razveljavljanja imajo poleg politične mikavnosti vendar še drug globlji pomen, kajti označujejo na sila drastičen način stanje naše politične podložniške miselnosti.

Nič lažjega ni, da dobi kdo med Slovenci podobna priznanja, kakor da se je tako ali drugače dokopal do oblasti. Tedaj pa kar dežuje nanj priznanj in javnega odobravanja in častnih členstev in naslovov in še vsega zlomka. Za »nevenljive zasluge« seveda in za »neutrudno delo« za narodov blagor. Skoraj bi lahko rekli, da je množina takih odlikovanj v obratnem razmerju z resničnimi zaslugami. Kajti tisti, ki res delajo, delajo požrtvovalno, nesebično in zategadelj za javnost le malo opazno, tisti dobe odlikovanje k večjemu — po smrti.

Za resnega človeka so torej taka priznanja političnim oblastnikom brez vrednosti. Po vrhu so pa tudi škodljiva v več pogledih.

V prvi vrsti diskreditirajo za vselej podobna odlikovanja, kadar bi se mogla in morala dati res zaslužnim ljudem. Kakšen pomen naj ima na primer podelitev častnega občanstva, če vsakdo ve, da ga je lahko dobil kak Živković in sicer v času, ko je bil predsednik vlade, ki je slovenskemu narodu vzela sleherno politično svobodo, mu postavljala na čelo moč, ki jim naše ljudstvo v veliki večini ni zaupalo in mu nalagala dajatve, ki niso bile samo neznosne, ampak tudi krivične.

Škodljiva so pa tudi taka odlikovanja za politično vzgojo in narodno npravnstvenost. Pred vsem ga menda ni tako neumnega človeka, ki se ne bi zavedal, zakaj je bilo odlikovanje prav za prav dano: ne v priznanje zaslug, ampak v priznanje moči in s prikrito — torej bolj ali manj hinavsko — željo, da bi se oblastnik zahvalil v kakršnikoli obliki s kakršnokoli tvarno dobrino. Tiste stvarne dobrine, ki se dajejo in črepajo iz javnih dajatev, ki torej v svobodni državi in za svobodne državljanje niso oblastnikova last, in glede katerih ima ta dolžnost, da razpolaga z njimi v zmislu zakonov in ljudske volje, ne pa po kakih političnih vidikih.

Svoboden, samozavesten, ponosen državljan se torej ne bo zahvaljeval za stvari, ki jih izvršuje javni opravitelj. Kajti ta ni drugega zanj, ko njegov pooblaščenec in torej v njegovi službi. Drugače dela samo hlapčevska miselnost. Tista miselnost, ki je svoje dni napotila marsikakega tlačana, da se je upiral odpravi tlake in desetine, češ, kdo mi bo dajal hrano ob lakoti. Kajti ni mu prišlo na misel, da mu daje graščak hrano prvič iz njegove desetine, drugič pa zato, da ne zgubi delovne moči.

Zato bi res priporočali vsem, ki bi hoteli podeliti kako javno odlikovanje: naj počakajo z njimi, da se dotičnik umakne iz oblasti. Zanj bo

tako odlikovanje mnogo več vredno, občine in društva pa bi si prihranila nepotrebno delo in izdatke za razne diplome.

Dobro bo pa tudi za vsakega oblastnika, da odkloni odlikovanje, podeljeno za časa njegove oblasti in zaradi nje, ker je skoraj zmeraj bolj ali manj prisiljeno in zategadelj brez vrednosti.

Za reševanjem rešitev

Preteklo nedeljo smo praznovali v Ljubljani »izselniško nedeljo«.

Mislimo, da ga ni pravega Slovence, ki bi mu ob pogledu na dolgo, dolgo vrsto, ki se vleče skozi leta in desetletja in odvaja našo najboljšo kri v tujino, ne postalo tesno pri srcu.

Nad 600.000 naših slovenskih ljudi so našli listi, da jih živi danes izven strnjene slovenskega ozemlja. Ta številka se more seveda nanašati samo na tiste, v katerih zavest slovenske pripadnosti še živi — bolj ali manj. Če bi pa hoteli prešteti vse, kar nam jih je vzela tujina v zadnjih sto letih, s sinovi, vnuki in pravnuki vred, bi bila pa bržkone številka dveh milijonov premajhna. Ali kratko: več smo dali svoje krvi doslej tujini, kakor pa smo je zase ohranili.

In še nečesa si ne smemo prikrivati pri tej priliki: kakor smo dokončno zgubili vsaj poldrug milijon svojih ljudi v zadnjem stoletju in z njimi krepili tuje narode, tako bo utonilo v tujini tudi teh 600.000, ki jih danes še smemo prištevati medse. Ne delajmo si praznih nad! Večjim, bogatejšim, zavednejšim narodom se je godilo takisto. Nemci štejejo, da je samo v Zedinjenih državah ameriških danes 50 do 40 milijonov prebivalcev nemške krvi. Zavednih Nemcev je pa med njimi k večjemu še za slaba dva milijona. Vsi drugi so se kulturno in narodno prilikovali anglosaksonstvu. V Kanadi pa je bilo pred poldrugim stoletjem, ko so jo zavzeli Angleži, komaj 80.000 Francozov. Ti pa so živeli strnjeno. In danes je Francozov v Kanadi okoli 5 milijone, na toliko so se pomnožili brez slehernega priseljevanja iz domovine, in še se jih je izselilo mnogo v Zedinjene države in v anglosaške kanadske pokrajine. Eno ko drugo pa se je vršilo po tistem zakonu, da politično in številčno močnejše osredje zmeraj vsrka slabši element, ki se je pomešal vanj, ne da bi se bil naselil na strnjem ozemlju.

V spoznanju teh politično-psiholoških zakonov in v njih uporabljanju in izvajanju vidimo tudi edino rešitev. Mi mislimo s tem podcenjevati ali celo maliti dela požrtvovalnih ljudi, ki so posvetili svoje življenje in delo skrbi za naše izseljence. Gotovo je, mnogo so storili, da je ostala med njimi živa zavest slovenske skupnosti, in marsikatero je prepričala in pridobila njihova beseda in zgled, da je delal za slovenstvo in se vrnil v domovino, ki bi se mogoče sicer ne bil. Toda dokler ne re-

šimo vprašanja tako, da omogočimo slovenskemu človeku naseljevanje na strnjem ozemlju, je vse to delo le bolj nekaka zadnja tolažba umirajočemu.

Mi smo že nekajkrat povedali, kaj bi bilo treba storiti in kako. Bliža se čas, ko bo rešeno slovensko vprašanje pri nas doma, ko se bomo lahko bolj izdatno in bolj uspešno brigali za slovensko vprašanje v tujini.

In znamenje naše zrelosti in politične resnosti bo, če ga bomo rešili in kako.

Čez mrtvo točko smo

Dunajski dnevnik »Die Stunde« priobčuje se-stavek o Srbih in Hrvatih, v katerem zatrjuje, da je srbsko-hrvaško vprašanje že prešlo mejo golega obravnavanja. Dr. Maček da je dobil od dveh strani ponudbe glede skupnega organiziranja države s Srbi:

»Prej pa je imel dr. Maček avdienco pri princu regentu Pavlu na njegovem gradu Brdu, pri kateri je princ hrvaškega vodnika s poudarkom opozoril na potrebo, naj tudi s svoje strani pomaga k udržitvi države.

Čez mrtvo točko smo torej tudi po mnenju tujine že prišli. In sicer takrat in s tem, ko je bilo potisnjeno jugoslovansko nacionalstvo v kot. Tudi v tem pogledu se ujema opazovanja zamejnih politikov. Iz tega pa izhaja neizogibno nauk, da ne more priti do popolne enotnosti med jugoslovanskimi narodi prej, dokler ne zgine jugoslovenstvo izmed nas. To nas uče dejstva. Po vrhu pa tudi logika: kajti ne more biti miru in sprave med narodi, dokler morejo kovariti med nami tisti, ki zanikujejo bit teh narodov.

Stvari zore...

Londonski dopisnik nemškega dnevnika »Münchener Neueste Nachrichten« piše o »Angliji v orožju«:

»Kdor stopi danes na Angleškem v kako trgovino, da si kupi lovsko puško, ta dobi najbrž iznenadljivi odgovor, da je bila zadnja angleška puška zaželeno vrste pred kratkim prodana in da za nekaj časa niso verjetne nove dobave, ker so orožne tovarne pre zaposlene z naročili za vojsko. To na sebi nebiestveno dejstvo, ki ga prav tako kakor prekmorski gost tudi domačin ne pričakuje v tem jesenskem času v veselih lovskih fanfar polni deželi, se zdi kot temna senca na steni. Nič nam ne more pokazati jasneje, kako mrzlično je udeležena vsa angleška industrija pri oborožbi.

Ko je bil v parlamentu sprejet 4. marca načrt

in 6. marca preračun oborožbe — in treba je bilo skoraj triletno propagande v Angliji, da so se začeli zdeti potrebni ti za vsakega Angleža nerazveseljivi izdatki — tedaj se je vsakdo vprašal, če bo zdaj pač postala vidna Anglija kot ena izmed velikih vojaških držav sveta. Na zunaj to ni očitno in kdor vidi vaje, parade in vse druge vojaške pojave, utegne misliti, da se je dejansko prav malo spremenilo. V resnici pa je Anglija na poti, da postane zelo resen oroženosec, ko se ji je v bistvu dovolilo skoraj neomejeno oboroževanje. Že v nekaj letih se bo videlo, da je ta otoška država postala na edinstven način iz države z razmeroma majhno najemniško vojsko mogočno oborožen sosed za vsako evropsko državo. Za severno in zahodno Evropo iz Anglije same, za južno in vzhodno Evropo iz britanske baze v Sredozemlju. Velika Britanija se je učila iz brezprimerne nevarnosti, ki se je v njej nahajala za časa abesinske zadrege, ko bi jo bilo, kar se danes lahko reče, pomanjkanje ladij, streliva, letal, oporišč, izurjenih vojakov in zanesljivih prijateljev prineslo na kraj edinstvene pogube, če bi bilo prišlo do spopada v Sredozemljskem morju. In lahko se zanesemo, da se Anglija ne bo ustavila na sredi pota.

Mali zapiski

Prepovedana časopisa.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi časopisa:

1. »Zeitschrift für Sozialismus«, ki izhaja v Karlovih Varih,
2. »Kampf«, ki izhaja v Pragi.

Kdo je kriv?

V Belgradu izhaja več revij v srbskem, hrvaškem in tudi v slovenskem jeziku. Izdajajo jih razne zveze kot svoja glasila. Ne glede na večkrat zelo neokusen papir in skrajno zanikrni tisk, ki ne dela časti jugoslovanski tiskarski stroki, in na številne tiskovne napake, ki jih v njih kar mrgoli, je slovenščina v njih po večini taka, da nas je lahko sram pred samimi seboj. Na zadnjem občnem zboru zveze srednješolskih profesorjev v Belgradu so bile s slovenske strani izrečene v tem pogledu zanimive in opravičene pritožbe. Po teh je pri profesorskem glasilu krivda na strani uredništva lista. Ali v vseh primerih krivda ne more biti samo na strani uredništva. Vzemimo n. pr. samo glasilo skavtov, v katerih je slovenski jezik včasih tako popačen, da se človeku kar vzdiguje. Za danes se omejimo samo na to kratko ugotovitev, o priliki pa se pobavimo z zadevo obširneje.

Urednik in izdajatelj: Tone Klemenčič v Ljubljani

Sava Radič-Mirt:

Črtomirjeva vrnitev

Načrt za filmsko tragedijo v treh dejanjih. — Dalje.

(Vse pravice pridržane)

5. nastop.

Akacij (v viteškem oklepu, s čelado in mandolino): Klanjam se, gospod pater. Imenitno. Vse jutro že lovim tisti srčkani frankovski grlici in v mislih grešim. O ta divja fantazija, kar vse ženske obline mi frče po glavi. A čustva, čustva, kakor v peklenskem kotlu. Kakor žejen osel, žejen, da od žeje umiram, in stojim med dvema studencema, pa se ne morem odločiti, iz katerega bi začel piti. Kakor nihalo mi buta duša med Berto in Julijo. O, kaj nihalo! Kakor veverica mi skače od obline do obline. Kaj sem rekel? Od veje do veje. O, ti nesrečni lov za ljubeznijo!

Rihbald: Le pomirite se, dragi lovec z mandolino, saj ne bo tako hudo.

Akacij: O, hvala vam, gospod pater, za dobro in milo besedo. Dobrota in milina se vam kar svetita iz oči in z lic. Edini človek brez zavisti in škodoželjnosti. Vsi drugi so mi nevoščljivi za slavo, samo zemeljsko slavo. Med nama ne bo nazvokrižja. Pravico sva si razdelila slavo, vi prevzame nebeško slavo, meni ostane zemeljska. Prav nič vam ne zavidam nebeške slave, da postanete svetnik, da postavijo vaš kip v veliki oltar.

Rihbald (globoko vzdahne): Oprostite, dragi vitež, mnogo je poklicanih, a malo izvoljenih.

Akacij: O, meni zadošča zemeljska slava in skromen spomenik na kakem grajskem dvorišču. Samo da je zdaj zasijala moja zvezda. V valovih obupa je že tonil čolniček moje slave. In zadnja rešilna bilka mi je ostala ta-le kitica (jo izvleče iz naprsnika), konopljena vrvica.

Rihbald: Kako strašno, pregrešno, krščanska duša, obupati nad življenjem!

Akacij: Saj zato se vam spovedujem, dobri pater. Kolikokrat sem si že nataknil vrvico za vrat! Pa še vselej sem se skesal. Notranji glas mi je rekel, kako lepo mi še utegne postati na svetu. In zares, zdaj se je zbudila moja sreča in me prijazno pozdravila: Dobro jutro! Pa hkratu kar skozi dve okni. O, ko bi le vedel, katero je pravo? Berta ali Julija?

Rihbald: Oprostite, srečni vitež, to me toliko

ne zanima. Povejte mi rajši, po čem plačujejo letošnji mošt ti vaši vinski trgovci?

Akacij: Tudi mene niti najmanj ne zanima niti politika, niti kupčija. (Vihing stopi iz skrinjalnice.) Spet frankovski pater? To kar rasejo iz grmovja kakor gobe. Ta pa je bolj nevaren, suh in kljukast.

Vihing: Oprostite, neznani frankovski vitež, ali niste srečali dveh gospodičen?

Akacij: Tudi vi iščete tisti dve frankovski grlici, Berto in Julijo?

Vihing: Iščeva torej oba. Menim, da nista daleč. (Rihbald.) Pa še ti pogledaj za njima. (Rihbald se odplazi v grmovje.) Pozdravljeni, moj neznani frankovski vitež. Ali smem izvesti vaše slavno ime?

Akacij: Nisem Frank, ampak slovenski vitež, pevec in gospod. Graščak na Mehovem, sosed obeh vlastelinov na Semeniču in Smuku. Potomec slovenskega vojvode Boruta. In (pogrkne) Inko Akacij mi je ime.

Vihing: Kako, Kakacij? Neobičajno ime!

Akacij (še bolj pogrkne): A-a-cij, ne A-a-cij.

Vihing: Torej vendar Inko Kakacij?

Akacij: Oprostite, gospod pater, mi potomci Borutovih Karantancev ne ljubimo trdot, zato tudi ne izgovarjamo trdih glasov. Vi, trdi Franki, pa ste res neizobraženi ljudje! Niti grškega ne razumete. Grška beseda akation pomeni čoln, akateios, latinsko akacius čolnarja. Gro mojega pradedca Boruta je nosil podobno čolna. Sicer pa še nisem povedal vse zgodbe. Slavni rod Akacijev je posedoval nekoč vso zemljo od Gorjančev do Krke. A Semeniči so bili že od nekdaj babači, skupulji in oderubi. Odrli so tudi moje dede in mi pustili samo tisto mehovsko domačijo. A stari Bog še živi, še drži velike škarje v rokah in prirezuje ošabne vrhove.

Vihing: Torej tudi vi že poznate Berto in Julijo? A to nista navadni gospodični. Zaupam vam pod viteško častjo: svetlolasa Berta je visokega rodu, frankovska princesa. Črna Julija je vdova po najbogatejšem rimskem vojvodi. Mož ji je pred kratkim umrl in zdaj potuje vdova s frankovsko prijateljico za tolažbo. Bogata je vojvodinja Julija in zalaga z denarjem celo nemškega kralja.

Akacij: Bogata je Julija, pravite, še bogatejša ko Berta? In zalaga kralja z denarjem?

Vihing: Kralji imajo mnogo časti, a vedno premalo denarja!

Akacij (se nemirno obrača): Pustite me, zdaj že vem, skozi katero okno me je pogledala sreča. Nihalo se je nagnilo in stisnilo k Juliji. Pravite, da je Julija bogata, hudo bogata?

Vihing: Vojvodinja Julija vlada s svojim denarjem po vsej Italiji, tudi v Rimu. Njen denar odločuje celo zmago papeške stranke... Ali veste, o srečni vitež Akacij, kaj se to pravi?

Akacij: Zakaj srečen?

Vihing: Že sinoči sem opazil, da je vrgla vdova Julija eno oko na vas.

Akacij: Torej z enim se že smeje, z drugim še joka? O, kmalu se bo smejala z obema. Samo da ji jaz zabrenkam, razvijem svojo bujno fantazijo in razlijem vroče srce.

Vihing: Tako hitro pa ne gre, viteška in zaljubljena nestrpnost. Vdova Julija je elegantna, fina gospa. Zelo pazi na zunanjsčino. Rekla ni sicer nič. A take gospe imajo svoje muhe. Zato vam prijateljsko svetujem, da se čimprej prelevite. (Ogleduje njegovo zarjavelo, razvetrovano čelado, oklep in meč.) To vse je zastarelo, ta starinska oprema sodi v ropotarnico. Zasijsati morate pred njo kakor grški junak. Z Bogom, vašo Julijo grem iskat. Ko jo najdem, vam jo pošljem (izgine v grmovju).

Akacij: Škoda, zakaj ni več tukaj tistega dobrega, frankovskega patra. Zdaj bi se mu šele spovedal. On tako rad poslušal, drugi me pa samo odrivajo in gledajo postrani. O sami sreči bi se mu spovedal. Prav zares, v takem oguljenem, sklepetavem, razžvenketanem kroju bi se osmešil celo Ahil pred Trojo. Zares, danes se je zbudila moja sreča, z njo se je zbudil tudi moj spomin. Davno pred leti sem sprejel pozimi prezeblega berača pod streho. Prijazno sem mu stregel v topli sobi, a vendar je umrl. Pred smrtjo mi je zaupal svojo kovaško skrivnost. V mladosti je bil kovač v Koeljevi železarni. Skoval je tudi železna vrata v Semeničevi orožarni. S sunkom noge v spodnjo sredino se kar sama od sebe odpre ozka odprtina v velikih vratih. In Semenič ima v orožarni kar celo vrsto novih oklepov naprodaj, v kotu stoji celo umetniško izdelan oklep, naročilo gizdalinskega vojvode Arnulfa. Za eno noč si ga lahko izposodim, ne da bi kdo zapazil moje skrivnosti. Julijo povabim na večerni sestanek... (Julija pri-skaklja iz grmovja.) U, kako nerodno, nekoliko prezgodaj!

(Dalje prihodnjič)